

LIBRIS

We know
books

Antoaneta Olteanu

MAREA CARTE
de
SOLOMONIE

Magie, divinație și vrăjitorie în context comparat

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

CUVÂNT ÎNAINTE	21
ÎNCEPUTURILE SCURT ISTORIC AL MAGIEI ȘI VRĂJITORIEI	29
DIVINAȚIA ÎN ANTICHITATEA GREACĂ ȘI ROMANĂ.....	35
1. Divinație naturală vs. Divinație experimentală.....	37
2. Divinație artificială vs. Divinație naturală.....	37
3. Magie divinatorie.....	38
3.1. Arta fulgurală	41
3.2. Astrologia	44
3.3. Arta augurală.....	46
4. Haruspicina. Divinația în măruntaiele păsărilor.....	51
5. Sortilegi.....	51
6. Oracolele sibiline.....	52
7. Visele.....	54
8. Divinația necromantică	55
Bibliografie	62
VRĂJITORIA ANTICĂ.....	65
1. Practici magice	67
1.1. Practici cu caracter oracular	67
1.2. Practici de magie meteorologică	68
2. Vraji.....	69
2.1. Trimiterea bolilor	70
2.2. Atacarea nou-născuților și a femeilor însărcinate sau lehuze	71
2.3. Provocarea morții	71
2.3.1. Uciderea simbolică.....	71
2.3.2. Uciderea directă.....	74
2.4. Realizarea unor farmece de dragoste	77
2.4.1. Farmece de despărțire	78
2.5. Luarea manei (puterii, fertilității) câmpurilor (a animalelor etc):	82
2.6. Metamorfozele.....	83
2.7. Iluzionarea simțurilor	84
2.8. Atacarea/ mutilarea morților	86

2.9. Varia (imobilizare sau deplasare în spațiu, în locuri greu accesibile).....	87
Bibliografie	87
VÂNĂTOAREA DE VRĂJITOARE	89
1. Antichitate	89
2. Europa creștină: deciziile Romei	92
3. Cum se desfășurau procesele Inchiziției	99
4. Represalii și în Biserica de la Răsărit	100
5. Și în satele românești	105
Bibliografie	109
MAGIA ÎN SOCIETĂȚILE TRADIȚIONALE	113
CINE SUNT VRĂJITORII.....	113
NAȘTEREA VRĂJITORILOR.....	117
1. Vrajitorii înnașcuți	118
2. Mărci ale nașterii demonizate.....	119
2.1. Coadă.....	119
2.2. Căița	119
2.3. Claudicația.....	122
2.3.1. Claudicația ca marcă a mersului consacrat al unui reprezentant uman sau animal..	122
Sântoaderii	127
Kallikantzaroi.....	128
3. Consacrarea	131
4. De la magie la magician. Oameni cu puteri	133
4.1. Baba	134
4.2. Descântătoarea	135
4.3. Fermecătoarea	137
4.4. Vraciul	138
4.5. Vrajitorul (strigoiful viu, moroiul).....	138
4.6. Gemenii.....	140
4.7. Moașa.....	143
4.7.1. Moașa-descântătoare.....	144
4.7.2. După naștere: executantul practicilor apotropaice.....	145
4.7.3. Moașa-ursitoare	145
4.7.4. Moașa-nașă	147
4.8. Magicieni amatori	148
5. Credințe legate de suflet	149

5.1. Suflet - umbră	152
5.2. Dublul	153
6. Vârcolacii	155
6.1. Lupul demonic	155
6.2. Transformarea în lup în urma unei încălcări de ritual	158
6.3. Pricolici, tricolici	164
6.4. Vârcolacii selenari	167
6.5. Transformarea în lup a vrăjitorului	168
6.6 Transformarea în lup ca efect al farmecelor vrăjitorilor	169
6.7. Transformare-iluzionare	169
6.8. Patronul lupilor	170
6.9. Patronii grindinei	172
6.9.1. Solomonarii	172
6.9.2. Contrasolomonari, oameni meșteri, pietrari	178
6.9.3. Vâlvele	179
7. Strigoii morți	180
INIȚIEREA VRĂJITORILOR	185
1. Inițierea se realizează fără sprijinul nemijlocit al unui reprezentant demonic	186
2. Inițierea se realizează cu sprijinul nemijlocit al unui reprezentant demonic	186
2.1. Inițierea făcută de către un vrăjitor	187
2.2. Inițiere indirectă făcută de un agent magician	189
3. Inițierea involuntară: transmiterea puterilor demonice	189
4. Inițierea realizată cu ajutorul demonilor	190
4.1. Invocarea demonilor	190
4.1.1. Forța demonică a numelui	191
4.1.2. Invocare prin rostirea numelui duhului	193
4.1.3. Invocare prin aducerea ofrandei rituale	199
4.1.4. Cum pot fi văzuți demonii	201
5. Diavolul	203
5.1. Pactul cu diavolul	206
6. Mitologia Cărții	213
6.1. Școala de solomonie	215
6.2. Prezența cărții în mitologie	218
6.2.1. Cartea albă = atribut al puterii divine	218
6.2.2. Cartea Neagră	219
6.2.3. Veghea rituală a morților (prevenirea transformării morților în strigoi)	222

6.2.4. Veghea rituală ca practică de exorcizare, de îndepărtare a vrăjii: remediul magic este dat de Dumnezeu sau de un mesager al acestuia	224
6.2.5. Veghea rituală (aspecte demonice)	226
6.2.6. Destrigoirea	227
7. Zborul	232
7.1. Călărirea demonică. Calul dracului	234
8. Sabatul	239
9. Metamorfozele	244
10. Stare de transă sau posedare demonică în vremea Rusaliilor	246
10.1. Călușarii	249
11. Întrecerea vrăjitorilor	254
12. Oglinda spartă. Povestea unei vrăjitoare din Valea de Jos	257
12.1. Strigoii de lapte	257
12.2. O vrăjitoare adevărată	258
Bibliografie	265
BESTIARUL DEMONIC	269
1. Spiridușul	269
1.1. Spiridușul trimis în sprijinul vrăjitorului. Dracul	270
1.2. Spiridușul fabricat. Oul malefic	272
1.3. Spiridușul luminiscent. Șarpele de foc	277
1.4. Spiridușul specializat în controlul banilor. Banul fugător (ancluz)	278
2. Broasca	280
3. Cocoșul	285
4. Găina	289
5. Câinele	291
6. Pisica	294
7. Liliacul	297
Bibliografie	299
PLANTELE MAGICE	303
1. Alunul	303
2. Bobul	306
2.1. Boabele de fasole	307
2.2. Boabele de porumb (bobii)	307
3. Busuiocul	309
4. Cânepa	314
4.1. Povestea cânepei	315

5. Feriga	317
6. Grâul	317
7. Macul	321
8. Mărul	324
9. Mătrăguna	328
9.1. Plantă sau agent magic?	328
9.2. Localizarea și selectarea plantei.....	328
9.3. Transportul plantei	331
9.4. Practici magice	334
9.4.1. Propițierea. Stimularea cinstirii destinatarului, a creșterii vizibilității și bunăstării acestuia.....	334
9.4.2. Vraji de dragoste	335
9.4.3. Acte magice cu valoare oraculară	338
9.4.4. Vraji de întoarcere a farmecelor. Practici magice cu valoare terapeutică	338
9.5. Mătrăgună = iarba-fiarelor	341
10. Socul	342
11. Usturoiul	344
Bibliografie	347
INGREDIENTE MAGICE.....	351
1. Apa	351
1.1. Practici de propițiere	351
1.2. Practici divinatorii.....	356
1.3. Roua – fastă și nefastă	358
1.4. Practici terapeutice	360
1.4.1. Prognoza:.....	360
1.4.2. Tratamentul.....	361
2. Argintul.....	363
3. Cărbunii	364
4. Pâinea	368
5. Sarea.....	378
Bibliografie	381
INSTRUMENTARUL CASNIC	383
1. Lingura	383
2. Mătura	384
3. Sita.....	387
4. Ulcica	390

Bibliografie	396
MAGIE PENTRU TOȚI	397
ACTELE MAGICE.....	397
1. Farmece.....	398
2. Vrăji.....	399
3. Defacerile.....	400
4. Descântecele	401
MAGIA SIMPATETICĂ	403
1. La nivel fizic (latura dinamică a actului magic are o importanță secundară).....	403
1.1. Determinatul este caracterizat de o similitudine a formei.....	403
1.2. Număr.....	403
1.3. Culoare	404
2. Elemente ale sistemului de opoziții caracteristice logicii magice (pozitiv/negativ = benefic/malefic	405
2.1. Gol/plin	405
2.2. Sus/jos (noroc/ghinion, respectiv viață/moarte)	405
2.3. Masculin/feminin (benefic/malefic).....	406
2.4. Primul/ultimul.....	406
2.5. Stânga/dreapta.....	406
3. La nivel dinamic.....	407
3.1. Determinatul este reprezentat de funcțiile specifice:.....	407
3.2. Determinatul este reprezentat de acțiune (actul magic în sine este valorizat)	407
MAGIA CONTAGIOASĂ.....	411
1. Contactul se realizează prin intermediul unui element constitutiv (component) al referentului (contact de gradul zero)	411
2. Contagiune cu un element specific, aflat în contact indirect cu referentul	411
3. Element nespecific care s-a aflat în contact cu referentul.....	411
4. Contaminare extinsă	412
5. Magia cuvântului (cuvântul este sinonim cu referentul)	412
RITUALURI MAGICE COMPLEXE.....	413
1. Magia întoarcerilor.....	413
2. Trecerea, traversarea	414
3. Datul peste cap, inversiunea.....	416
4. Trasarea unui cerc magic.....	417
4.1. Tragerea unei brazde rituale în jurul satului.....	418

5. Alegerea direcției	419
6. Țesutul ritual	420
7. Torsul (apotropaic)	422
Bibliografie	423
PRACTICI APOTROPAICE	427
1. Protecția animalelor	427
2. Protecția ogoarelor și a recoltelor	429
3. Protecția împotriva grindinei	430
4. Pentru sănătate	431
5. Pentru bunăstare	432
6. Protecție împotriva duhurilor	432
Bibliografie	433
PRACTICI DE PROPITIERE	435
1. Pentru spor la muncă	435
2. Pentru recolte bune	435
3. În căutarea norocului	436
4. Pentru frumusețe	437
5. Pentru sănătate	437
6. Pentru bunăstare	438
7. Pentru asigurarea de remedii bune	440
Bibliografie	442
DIVINAȚIA LA PURTĂTOR: PRACTICI ORACULARE	443
1. Aflarea stării vremii	443
2. Cum vor fi recoltele	444
3. Aflarea și influențarea norocului	444
3.1. Personificarea norocului	445
3.2. Piaza rea	448
3.3. Practici divinatorii de aflare a norocului	449
3.3.1. În cadrul ceremonialurilor de trecere	449
3.3.2. În ajunul sărbătorilor calendaristice	452
3.3.3. Practici cotidiene (recomandări și interdicții)	454
3.4. Practici oraculare premaritale	454
3.4.1. Ceara și plumbul	455
3.4.2. Ghicitul prin intermediul cocoșului sau al găinii	457
3.4.3. Semănatul cânepei	458

3.4.4. Oglinda.....	459
3.4.5. Alte practici oraculare.....	465
Bibliografie.....	466
PRACTICI TERAPEUTICE.....	469
1. Originea bolilor.....	469
1.1. Demoni specifici ai bolilor.....	470
1.1.1. Ciurma.....	471
1.1.2. Holera.....	478
1.1.3. Frigurile.....	480
1.1.4. Vărsatul.....	481
1.2. Boala este produsă de alte personaje demonice.....	483
1.2.1. Ielele.....	483
1.2.2. Insomnia.....	487
1.2.3. Furtul/ schimbatul copiilor.....	488
1.3. Boli transmise de oameni.....	490
1.3.1. Deochiul.....	490
2. Structura descântecului.....	495
2.0. Invocația.....	497
2.0.1. Invocația cu valoare de propițiere:.....	497
2.0.2. Invocația adresată ajutorului supranatural (descântătorul se pune sub protecția ajutoarelor divine).....	498
2.0.3. Invocația este inclusă în actul magic (intrarea în narațiune).....	498
2.0.4. Invocația este adresată agentului (obiectului) magic:.....	499
2.0.5. Invocație adresată bolii.....	499
2.1. Formulele inițiale. Plecarea la drum, fără a bănui nenorocirea viitoare.....	500
2.1.1. Ipostaza nefastă a drumului.....	501
2.1.2. Ipostaza fastă a drumului.....	502
2.2. Întâlnirea cu boala personificată. Apariția bolii.....	503
2.2.1. Stabilirea cauzei bolii.....	503
2.2.2. Personificarea forțelor malefice.....	504
2.2.3. Ipostaze ale personificării bolii.....	505
2.2.4. Cum se contractează boala.....	507
2.3. Plânsul bolnavului.....	509
2.4. Hierofania Maicii Domnului.....	510
2.4.1. Ajutorul locuiește în spațiul mitic.....	510
2.4.2. Maica Domnului coboară în spațiul uman:.....	511
2.4.3. Maica Domnului coboară (sau rămâne) într-un spațiu mitic.....	512

2.5. Dialogul între ajutor/vindecător și bolnav.....	512
2.6. Cum se realizează tămăduirea	513
2.6.1. Arhetipul	513
2.6.2. Cine realizează vindecarea:	514
2.6.5. Bolnavul se vindecă singur, la indicația ajutorului:	516
2.6.6. Vindecarea se face prin forța cuvântului (pe baza analogiei).....	516
2.7. Obiecte din inventarul descântătoarelor	522
2.8. Nivelurile la care se realizează vindecarea.....	523
2.8.1 Localizarea bolii	523
2.8.2. Eliminarea bolii prin enumerare.....	523
2.8.3. Eliminare descendentă.....	523
2.9. Rezultatul vindecării.....	524
2.10. Urarea (permanentizarea stării pozitive)	525
2.11. Formulele finale	526
Bibliografie	528
FURTURI ȘI AGRESIUNI.....	531
1. LUAREA MANEI	531
1.1. Luarea rodului câmpului.....	532
1.1.1. Practici rituale de întoarcere a manei.....	536
1.2. Luarea laptelui	539
1.2.1. Practici magice apotropaice.....	540
1.2.2. Practici magice de sporire a manei.....	540
1.2.3. Practici magice de luare a manei	541
2. Practici magice realizate de la distanță	541
1.2.4. Practici magice de aducere/întoarcere a manei.....	543
Bibliografie	548
MAGIA METEOROLOGICĂ	551
1.1. Producerea ploii	551
1.1.1.2. Caloianul.....	559
1.2. Legarea ploii. Seceta.....	563
1.3. Alte furturi rituale. Eclipsele	566
1.4. Vânt, vântoase	569
1.5. Grindina	573
1.5.1. Conducătorii norilor de grindină. Balaurii.....	577
Bibliografie	579

PRACTICI EXTREME DE ÎMPLINIRE A DESTINULUI	583
1.1. O tipologie	583
1.1.1. A aduce, a veni: adusătura	583
1.1.2. A arunca, a trimite: aruncăturile	584
1.1.3. Fapt, făcătură	585
1.2. Farmece de dragoste și de ursită. Aducerea ursitului	587
1.2.1. Ursita	587
1.2.2. Practici magice de aducere.....	589
1.2.2.1. Calul de lemn.....	596
1.2.2.2. Invocarea stelei	600
1.2.2.3. Brăul demonic.....	604
1.2.2.4. Calul de foc	605
1.2.2.5. Alte tipuri de reprezentări ignice.....	608
1.3. Personificarea dorinței sexuale. Ursita demonică. Zburătorul	619
Bibliografie	620
FARMECE DE ÎNTOARCERE A URSITEI /A DRAGOSTEI. FARMECE DE ATRACȚIE ȘI DE RESPINGERE	623
1.1. Luarea dragostei.....	623
1.2. Farmece de ură/ de urât	625
1.2.1. Gât/ gâtlan de lup	628
1.2.2. Părul.....	628
1.2.3. Oase magice.....	632
1.2.3.1. Ritualuri de exorcizare. Jertfa demonică	637
1.2.3.2. Alte reprezentări ale osului sacru	638
1.2.3.2.1. Picior de os = moarte	639
1.2.3.2.2. Osul malefic: exponent terifiant al lumii morților.....	641
1.2.4. Legături, noduri.....	642
1.2.4.1. Firele vieții	642
1.2.4.2. Noduri magice	643
1.2.4.3. Prezența legăturilor în farmecele de dragoste	645
1.2.4.4. Semnificația legăturilor	647
Bibliografie	649
FARMECE DE URSITĂ. ALUNGAREA RIVALEI ÎN MOARTE	653
1.1. Tipuri de farmece de ursită	653
1.1.1. Trimiterea argintului viu.....	653
1.1.2. Manipularea urmei	656

1.1.3. Statueta/păpușa.....	661
1.1.3.1 Cu valoare apotropaică,.....	664
1.1.3.2 În cadrul vrăjilor.....	666
1.1.3.3. Păpușile de ceară.....	667
1.1.3.3.1. Ceara.....	668
1.1.4. Ucidere prin înțepare/înjunghiere.....	670
1.1.4.1. Acul.....	670
1.1.4.2. Cuțitul.....	672
1.1.4.3. Fier, frigare.....	677
1.1.4.4. Fusul.....	681
1.1.4.5. Pene, cuie.....	685
Bibliografie.....	690
Bibliografie generală.....	695

ÎNCEPUTURILE SCURT ISTORIC AL MAGIEI ȘI VRĂJITORIEI

Pe lângă aspectul pasiv pe care-l relevă inițial magia – omul este un simplu martor al intruziunilor diverselor forțe în universul lui – activismul ei capătă relativ repede aspecte contradictorii: magicianul, cel care știe, cel care poate influența sau chiar stăpâni aceste forțe înfricoșătoare, poate folosi știința lui într-un sens pozitiv sau negativ (îi poate apăra pe semeni, sau, dimpotrivă, le poate face rău). În Antichitate magia, dezvoltată pe suportul credinței, dar ajunsă mai apoi la periferia acesteia, era considerată drept o știință activă, o extindere a activității și a inițiativei umane în detrimentul libertății divine¹. Departe de a fi contemplativă și supusă, ea este în cea mai mare parte activă și violentă. Îndreptată către viitor, ea încearcă să ajungă la un obiectiv cât mai pozitiv, să-i constrângă pe zei, să forțeze legile naturii, atât pentru a evita nenorocirile (magie albă), cât și pentru a le produce (magie neagră). Astfel, *bona carmina* erau destinate prevenirii sau îndepărtării dezechilibrelor (în cazul medicinei magice, al magiei meteorologice), în timp ce *mala carmina* erau maleficiile (cele care produceau deochiul, bolile etc.). Așa cum am văzut în capitolele consacrate vrăjitoriei și divinației în societățile greacă și romană, zeii cărora li se adresează sunt cel mai adesea zei infernali, suflete ale morților, adică influențe inferioare și impure, respinse de religie. Din cauza acestor implicații, în cea mai mare parte faste, nu putea fi vorba de o ieșire deliberată din sistem, toată lumea, vrăjitori/magicieni și clienți având nevoie unul de celălalt și, împreună, de perpetuarea magiei înseși.

Încă de la asiro-babilonieni putem observa poziția însemnată pe care o ocupa magia în cadrul religiei oficiale. Să nu uităm că, de fapt, și

gr. *mágos* (pl. *mágoi* < iran. < v. persan) semnifica, în accepția lui Herodot, un 'preot care interpretează visele'. Cele mai vechi texte în care *mágos* apare cu semnificația 'vrăjitor, taumaturg, fermecător' coboară până în sec. V î.H.². La asiro-babilonieni, zeii aveau templele lor, deservite de marii preoți. Regele era mare - preot al zeului național, ceilalți mari - preoți fiind consacrați, aleși prin semne; ei erau numiți *enu* 'stăpân' (*enu*, în semitică) și *sangu*, cu sensul de 'administrator al templului'. Acest cler se diviza în conjuratori sau magicieni care puteau să alunge demonii (*mašmaš*), ghicitori pentru aflarea viitorului (*paazu, baru*) și dascăli. Conjuratorii-exorcști utilizau incantațiile fie împotriva spiritelor rele, fie împotriva strigoilor, fie împotriva vrăjitorilor, fie, în sfârșit, împotriva bolilor. Dar vrăjitorul - magician, *Kaššapu*, cel care manipulează scuipatul și veninul, *râhû*, cel care acționează, *epišu, sahiru*, cel care închide (prin fermecare) sunt de asemenea de temut, asemeni spiritelor care îl slujesc. Prin tradiție, vrăjitoarea este mai puternică decât bărbatul; femeia este, conform tradiției magice, mai dotată decât bărbatul în ceea ce privește farmecele și vrăjitoria. Vrăjitoarea asiriană, *Kadištu*, este numită de asemenea *ištaritu*, prostituata care „degradează” prin maleficiile ei. Legende care îi învâluie pe vrăjitorii și pe vrăjitoarele din Chaldeea sunt în mod uimitor asemănătoare cu cele care-i au ca eroi pe magicienii din toate timpurile și din toate locurile: aura de mister care le învâluie adevăratul lor nume, agilitate uimitoare, darul celei de-a doua vederi, acțiune asupra elementelor, pactul cu demonii etc. Ei acționează noaptea și au capacitatea de a deochea, posedând *ochiul rău* al lui *šêdu*³.

1 A. Bouché-Leclercq, *Histoire de la Divination dans l'Antiquité*, I, Paris, 1879, p.18.

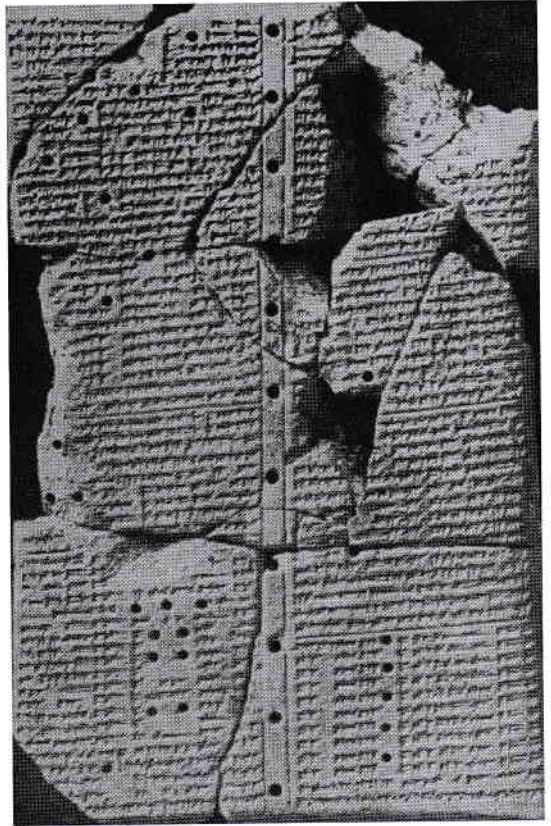
2 André Bernand, *Sorciers grecs*, Fayard, Paris, 1991, p.45.

3 Jean Marquès-Rivière, *Amulettes, Talismans et Pantacles dans les Traditions Orientales et Occidentales*, Payot, Paris, 1938, pp.86-87.

Și magia akkadiană se sprijină pe credința în nenumărate spirite personale răspândite în toate colțurile naturii, confundate cu obiectele pe care le însușesc sau uneori, distincte de acestea. Spiritele răspândite peste tot sunt răspunzătoare de fenomenele naturii, dirijează și conduc tot ce mișcă. Ele produc binele și răul care stau la baza mișcărilor celeste, stăpânesc anotimpurile și ordinea acestora, fac să sufle vânturile, să cadă ploile, produc prin acțiunea lor fenomenele atmosferice, faste sau nefaste; tot ele îi dau pământului fecunditatea, îl fac să germineze și să dea roade plantelor, guvernează nașterea și menținerea vieții ființelor și, de asemenea, trimit moartea și bolile. Spiritele rele sunt și ele peste tot răspândite, ca și cele bune: în cer, pe pământ și în aer, ele se află în opoziție unele cu celelalte și se luptă cu înverșunare. Alternarea victoriilor și a înfrângerilor lor întrerupe cursul firesc al lucrurilor în lume prin catastrofe neașteptate. Culegerile de imnuri fac un leit-motiv din necesitatea respectării riturilor de propitiere, sancționând intrarea în legătură cu spiritele rele prin intermediul practicilor magiei negre, în locul contactării demonilor faști, prin intermediul riturilor considerate sfinte și pioase, prin intermediul magicienilor autorizați. Pe această concepție dualistă se sprijină întregul edificiu al magiei sacre, al magiei privite ca un comerț sfânt și legitim, stabilit prin intermediul riturilor de origine divină între om și ființele supranaturale care-l înconjoară din toate părțile¹.

Magia egipteană, mult mai elaborată, este o teurgie născută din doctrinele unei filozofii teologice deja rafinate, plecând și ea de la cultul unei religii a naturii, la care se adaugă coruperea superstițioasă a unei religii înalte. Există numeroase mituri ce subliniază importanța Egiptului în descoperirea magiei, mai toate avându-l ca erou principal pe Thoth, inițial zeu local din Khmonou (astăzi Achmounein, în Egiptul Mijlociu, oraș numit Hermoupolis de către greci). Mitul îl consideră inventatorul scrierii și, prin urmare, al tuturor ramurilor științelor și artelor care depind de aceasta. Acestui zeu i se mai atribuie originea magiei, a medicinei, a

astronomiei, a teosofiei și a alchimiei. Thoth este întâiul magician, pentru că el știe să rostească formulele magice cu intonația dorită². Dintr-o formula care se rostește în timpul ritualului axat pe manipularea așa-numitului inel magic al lui Hermes aflăm poziția pe care o avea atotputernicul Thot, care avea la degetul său mic întreg universul, pe care îl recrea ritual:

Tăbliță de lut de la Maqlû ce înregistrează un ritual akkadian de alungare a farmecelor (în Robert William Rogers, *The religion of Babylonia and Assyria especially in its relations to Israel*, 1908)

Eu sunt Thot, inventator și inițiator al mijloacelor magice și al scrierii magice. Vino aici la mine, tu, care ești sub pământ, ridică-te pentru mine, cel mai mare demon, Noun al infernului, și voi, zei din Noun ai infernului, pentru că eu sunt Heron, cel care se bucură de marea faimă, ochiul ibisului, ochiul șoimului și ochiul fenixului, care călătorește în văzduh, înveșmântat în noroi... și în piele... Dacă nu știi ce este în sufletele tuturor egiptenilor, elenilor, sirienilor și etiopienilor și ale altor triburi sau neamuri, dacă nu știi trecutul și viitorul, dacă nu știi nimic despre

¹ François Lenormant, *La magie chez les Chaldéens et les Origines Accadiennes*, Paris, 1874, pp.135-137.

² Bernand, *op.cit.*, p.24.

arta și ocupațiile lor, despre lucrările și modul lor de a trăi, despre numele lor și despre numele taților și ale mamelor lor, ale fraților și ale surorilor și ale morților lor, atunci voi vărsa sângele Kynocephalului /zeul egiptean Anoupeu/ negru în vasul meu, fără să-mi fac mie rău, voi pune vasul pe un piedestal nou, voi arde sub el osul Înecatului /Osiris/ și în portul Bousiris voi striga numele celui care va rămâne trei zile și trei nopți în fluviu; Înecat care, dus de curentul fluviului, a fost aruncat în mare; care a fost învăluit de valurile mării și de norii aerului. Pântecele lui și tot trupul lui va fi mâncat de pești, pentru că nu voi opri peștii să-l mănânce și ei nu-și vor închide gurile. Voi smulge de la mama lui orfanul /Horus/ care nu mai are tată. Axul pământului va fi aruncat jos și cele două capete se vor reuni, sudul va deveni nord...¹.

Încă din secolul al IV-lea î.Hr. grecii îl desemnau pe zeul egiptean Thoth cu numele Hermes Mercurius Trismegistos. Lactanțiu vorbește despre el ca despre un zeu deosebit de puternic: „Hermes afirmă că cei care-l cunosc pe zeu sunt apărați de atacurile demonilor și că ei nu se supun nici măcar Sorții”. Așa cum îl conturează textele magice, Thoth este magicianul prin excelență, în același timp creator și executant, hierofant și protector. Într-un cuvânt adresat de Isis lui Horus se spune referitor la Hermes:

El a contemplat universul lucrurilor și văzând, a înțeles, și înțelegând, a avut puterea de a manifesta și de a revela. Ceea ce a gândit, a scris; ceea ce a scris, în mare parte a tănuit, printr-o tăcere înțeleaptă și vorbind pe ocolite, astfel încât, câtă vreme lumea va dăinui, aceste lucruri să nu poată fi descoperite. Și astfel poruncindu-le zeilor, frații săi, să-l urmezé, a urcat la stele. Însă a lăsat ca urmaș pe fiul său și moștenitorul cunoștințelor sale, Tat, și puțin mai târziu pe Asclepios...².

O continutoare a științei magice a lui Thot-Hermes se dovedește a fi Isis, care continuă dezvăluirea de mai sus, explicând cum a devenit ea deținătoarea marilor taine: „Atunci, în prezența celor care-l înconjurau, Hermes s-a dezvinovățit, pentru că nu dezvăluise întreaga învățătură fiului său, din pricina tinereții acestuia. Însă Eu /Isis/, ridicându-mă, l-am privit cu ochii mei, care văd secretele nevăzute de la începuturile lucrurilor și, în cele din urmă, am înțeles limpede că simbolurile sacre ale elementelor Cosmice erau ascunse împreună cu secretele lui Osiris...”³. Potrivit tradiției egiptene, Isis ar fi născocit multe leacuri folositoare sănătății omului, fiind iscusită în ale medicinei. Pentru acest motiv, după ce dobândi nemurirea, Isis își află o mare desfătare să tămăduiască pe oameni:

Muritorilor care-i cereau ajutorul ea le arăta în timpul somnului leacul cel mai potrivit, astfel vădindu-și marea bunăvoință față de oricine își îndreaptă ruga către ea... Celor suferinzi zeița li se ivea în vremea somnului, îi ajuta să scape de dureri și-i tămăduia în chip uimitor pe cei care-i dădeau ascultare. Mulți bolnavi în privința cărora medicii nu mai trăgeau vreo nădejde că s-ar putea tămădui, fiind boala lor atât de grea, au scăpat mulțumită lui Isis. Mulți orbi sau schilozi, după ce au alergat să dobândească ajutorul zeiței, s-au văzut tot atât de sănătoși cum fuseseră la început. Tot Isis descoperi și mijlocul prin care omul poate ajunge nemuritor. Cu ajutorul acestuia pe fiul său Horus nu numai că l-a înviat, după ce a fost ucis prin uneltirile Titanilor – leșul lui fusese găsit sub apă –, dar Isis i-a dăruit nemurirea... El a învățat de la Isis, maică a sa, meșteșugul tămăduirilor și al ghicitului, ajungând binefăcător al neamului omenesc, mulțumită oracolelor sale și datorită tămăduirilor⁴.

Din punctul de vedere al reprezentărilor, religia greacă constituie un ansamblu mai abstract decât universul magiei. Prin intermediul miturilor grecești este exprimată o înțelep-

¹ François Lexa, *La Magie dans l'Égypte Antique de l'Ancien Empire jusqu'a l'Époque Copte*, I; II, *Les Textes Magiques*, Paris, 1925, pp.162-163.

² *Fecioara lumii*, în vol. *Hermes Trismegistos, Corpus Hermeticum*, Editura Herald, București, 1998, p.134.

³ *Ibidem*.

⁴ Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, Editura Sport-Turism, București, 1981, I, XXV p. 41.

ciune care, pentru că n-a găsit încă o formă de discurs filozofic, nu este mai puțin coerentă. Aceste mituri vehiculează o metafizică și o etică. Magia, dimpotrivă, nu părăsește lumea experienței concrete, a rezultatului tangibil. În loc să definească un ideal care justifică sacrificiile și care protejează interdicțiile, lumea vrăjitorului nu cunoaște decât satisfacția și răzbunarea imediată. Reprezentarea magică tinde spre elaborarea unei *savoir-faire* și nu a unei filozofii, a unei etici, cum este cazul religiei. De aceea vrăjitoria se referă mai ales la științe ca astronomia, farmacopeea, geologia etc. decât la principii filozofice sau morale¹. Și Plinius cel Bătrân (23-79 d.H.) surprinde această legătură a magiei cu lumea concretă, reală:

Magia... s-a născut inițial din medicină, și acest lucru e în afara oricărei îndoieli; și, sub aparența de a avea ca obiect sănătatea noastră, ea s-a suprapus ca o altă medicină, mai profundă și mai sfântă. În al doilea rând, cu promisiunile cele mai măgulitoare și cele mai seducătoare ea a atins domeniul religiei, în legătură cu care neamul omenesc este astăzi încă foarte orb. În sfârșit, ea a fost încorporată în arta astrologică; or, orice om este dornic de a-și cunoaște viitorul și orice om crede că această cunoaștere își are originea în ceruri... Astfel, ținând legate spiritele cu o întreită legătură, magia s-a ridicat la o asemenea înălțime încât astăzi ea chiar prevalează la un număr de popoare, iar în Orient poruncește regilor regilor. Fără îndoială că în Orient a fost inventată, în Persia, de către Zoroastru².

O legătură asemănătoare, care include magia atât în rândul științelor concrete, ale trupului, cum este medicina, cât și între cele ale sufletului, este evidențiată de Socrate în *Charmide*: „... Când m-a întrebat dacă știu leacul pentru durerea de cap, i-am răspuns, nu fără oarecare stinghereală, că îl știam. – Care este acest leac? m-a întrebat. I-am răspuns că era o plantă, la care se adaugă o incantație /*épôidè dé tis tôi pharmakôi*/...”. Mai departe Socrate

precizează că incantația nu se aplică unei singure părți a corpului, ci asupra întregului corp. Și adaugă:

Aceasta este incantația noastră. Am învățat-o, în armată, de la un medic trac, unul din discipolii lui Zalmoxis care, spunea, știe să-i facă pe oameni nemuritori. Acest trac mi-a spus că grecii aveau dreptate să vorbească așa cum îți spun, dar Zalmoxis, a adăugat el, regele nostru, care este un zeu, afirmă că, dacă ochii nu pot fi vindecați independent de cap, nici capul independent de trup, acest trup la rândul lui nu poate fi tămăduit decât împreună cu sufletul și că, dacă medicii greci sunt neputincioși în fața celei mai mari părți a bolilor, aceasta se datorează necunoașterii ansamblului; la fel, atunci când întregul este bolnav, partea nu poate fi vindecată³.

În fragmentul de mai sus din Socrate este adus în prim plan un alt termen care-l desemnează pe magicianul-vrăjitor, *pharmakeús*, *phármakos* (de la *phármakon* ‘iarbă, o plantă cu uz medicinal și magic’; drog), *pharmakeús* desemnând un ‘preparator de drog, un otrăvitor, un magician’ (Sofocle, Platon, Plutarh); *pharmakis* ‘magiciană, vrăjitoare’ (Aristofan, Demostene). Mai mult, *pharmakós* era ‘victimă expiatorie’, omul pe care cetatea îl expulzează de pe teritoriul ei pentru a se purifica de orice impuritate, pentru a preveni sau a anihila în acest fel o calamitate naturală care s-ar putea dezlănțui în scopuri punitive. Același *pharmakós* ‘magician’ apare și în Biblie. În *Ieșirea* (7, 11-12) asistăm la confruntarea magicianilor faraonului cu Moise și Aaron: „Atunci a chemat și Faraon pe înțelepții Egiptului și pe vrăjitori /*toùs sophistàs Aigyptou kai toùs pharmakoús*/ și au făcut și vrăjitorii egiptenilor /*oi epaoidòl tòn Aigyptíon*/ asemenea lucru cu vrăjile lor /*taís pharmakeías autôn*/. Fiecare din ei și-a aruncat toiagul și s-a făcut șarpe. Dar toiagul lui Aaron a înghițit toiagele lor”⁴. Magicienii își aruncă toiagele care se transformă în șerpi; dar, la porunca lui Dumnezeu, Moise și Aaron aruncă și ei toiagele, care îi înghiț pe ceilalți, ceea ce îi face

¹ Bernand, *op.cit.*, pp.74-75.

² *Hist. nat.*, XXX, apud Bernand, *op.cit.*, p.53.

³ Platon, *Charmide*, 155 d - 156 d; apud Bernand, *op.cit.*, pp.120-121.

⁴ cf. Bernand, *op.cit.*, pp.47-48.

pe magicieni să recunoască superioritatea lui Dumnezeu. Acest episod introduce diferența dintre acțiunea magică și miracol, care, din punct de vedere teologic este un atribut numai al lui Dumnezeu. Coranul atribuie și el origini divine magiei. Îngerii au legături strânse cu

magia a cărei origine, după Coran (2, 102), provine de la doi îngeri din Babel, Harût și Marût, care au descoperit magia și i-au învățat pe oameni. Este vorba, evident, de o magie negativă, pentru că i-au învățat numai ce este rău.

DIVINAȚIA ÎN ANTICHITATEA GREACĂ ȘI ROMANĂ

Întrucât e sfânt, misterul trebuie să fie ceva moral și, prin urmare, un obiect din domeniul rațiunii pe care l-am putea cunoaște în chip suficient pentru uzul practic; dar, întrucât e mister, nu e accesibil rațiunii speculative, căci, dacă ar fi, ar putea fi și comunicabil tuturor și, prin urmare, ar putea fi demonstrat exterior și public.

Kant

Se vede deci că toate lucrurile la romani erau puse în legătură cu divinitatea, iar nebăgarea de seamă a prezicerilor și obiceiurilor străbune romanii nu o îngăduiau nici în cele mai mari izbânzi, socotind că este mai de preț lucru pentru salvarea cetății ca conducătorii să cinstească cu frica pe zei, decât să învingă dușmanii.

Plutarh, *Marcellus*, III

Importanța manticii în Antichitate este evidentă, atât în domeniul vieții religioase, cât și în cel al speculației filozofice. Gânditorii greci, de exemplu, admiteau, în principiu, divinația care, prin diversele sale aspecte, permitea aflarea viitorului, încercându-se însă delimitarea domeniului acesteia de practicile vulgare, considerate ca neavând niciun fundament real. Astfel, dacă Platon, cum vom vedea, recunoaște extazul profetic, Aristotel se arată neîncrezător față de orice procedeu de acest tip. Stoicii, la rândul lor, considerându-i pe zei prea buni pentru a le refuza oamenilor un bun atât de prețios cum era divinația, nu negau existența acesteia. O dată cu Epicur divinația trece printr-o perioadă de negare: din moment ce nu există Providență și din moment ce Universul este organizat după legi imuabile, divinația nu-și mai avea rostul în acest sistem¹.

Divinația este o „magie contemplativă”, fiind în același timp o filozofie, o acceptare inevitabilă a destinului, căutarea gândirii divine; pătrunderea în adâncurile Inteligenței supreme

pentru a se conforma intențiilor acesteia, pentru a se supune voinței acesteia². Studiul divinației arată de altfel că această știință supranaturală este cel mai adesea aplicată investigării trecutului sau a prezentului decât celei a viitorului, fapt ce conturează caracterul ei pasiv: oamenii nu vorbeau; în loc să pună întrebări referitor la problemele arzătoare, se aștepta ca divinitatea să fie cea care să ia cuvântul. Și această disponibilitate a divinului, nu mereu pe înțelesul tuturor, era concretizată în cele mai neînsemnate revelații. Divinația tradițională nu pretinde să ofere o cunoaștere anticipată a viitorului, ci furnizează informații asupra unor date care scapă în mod normal percepției oamenilor. Se așteaptă de la ea în mod esențial revelații despre agenții și forțele care conduc, în secret, articularea evenimentelor. Se merge la ghicitor ca să se afle cum poate fi contracarat un anumit fapt supărător sau cum se poate favoriza apariția încă nesigură a unui eveniment fericit. Deci nimic nu este fixat dinainte. Viitorul rămâne imperceptibil, dar există mijloace de a anula sau

¹ Raymond Bloch, *Les Prodiges dans l'Antiquité classique (Grèce, Étrurie et Rome)*, Presses Universitaires de France, Paris, 1963, p.12.

² Eliane Massoneau, *La Magie dans l'Antiquité romaine. La magie dans la littérature et les mœurs romaines. La répression de la magie*, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1934, p.17.

deturna forțele adverse și de a le atrage pe cele favorabile. O divinație duce inevitabil la prescripții de comportament magic sau sacrificial. În ceea ce privește deosebita preocupare a anticilor pentru divinație, A. Bouché-Leclercq remarca: „Această latură a sentimentului care anima politeismul greco-roman este credința într-o revelație permanentă, acordată de zei oamenilor, credința într-un fel de sprijin intelectual oferit spontan și obținut ușor, datorită căruia societatea și indivizii își puteau regla actele cu o prudență supraumană”¹. În acest sens, divinația apare ca rezultat al unei idei religioase – credința în Providență, sau, mai precis, credința în existența unei divinități inteligente și în posibilitatea stabilirii unor legături reciproce între oameni și aceasta².

Ceea ce intenționăm să abordăm în capitolul de față nu este întregul sistem pe care-l formează divinația în Antichitatea greacă și romană, ci acele componente ale lui care-i marchează caracterul spontan. Vorbim astfel de indivizi izolați sau în grupuri restrânse, inspirați, recipiente ale voinței divine, și nu de asociații religioase, de oracole. Legătura dintre cele două categorii de personal profetic este, evident, foarte strânsă, de filiație. Ghicitorii independenți, membri indispensabili ai societății, au premers asociațiilor religioase și oracolelor; când acest lucru a fost posibil, au continuat să existe și după instituirea sistemului divinației oficiale. Încă de la primele lor manifestări, practicile divinatorii au fost caracterizate de disjungerea de rituri sau culturi³. Aceeași situație poate fi remarcată și în domeniul, mai larg, al mitologiei. Apariția zeilor, a panteonului, într-un cuvânt, a mitologiei instituționale, a fost un rezultat al sistematizării credințelor disparate, complementare, privitoare la un domeniu mai mare al realității, proces caracterizat în primul rând printr-un antropomorfism accentuat, și el utilizat din rațiuni de economie.

Divinația se plasează la limita dintre lumea umanului și a sacrului, a supranaturalului,

prin procedeele și prin personalul de deservire încercând să atenueze șocurile ce ar putea apărea în punctele de contact, cauzate de descărcările de energie din planul transcendent. Zeul atenționează, dă de știre, poruncește, dar omul, limitat fiind în capacitățile sale de comunicare cu lumea cealaltă, are nevoie de sprijin. Astfel, pendulând între magie și artă, știință, se conturează chipul celui care se constituie în elementul de legătură, în instrumentul indispensabil de comunicare de care au nevoie reprezentanții celor două lumi. Asemeni magicianului, vrăjitorului din epocile ulterioare (în acele situații când întâlnim o similitudine a actelor – avem în vedere mai ales practicile cu caracter oracular, care, *nota bene*, puteau fi îndeplinite și de persoane nespecializate⁴), ghicitorul – pentru a-l numi astfel pe cel ce este eroul principal al practicilor divinatorii –, nu este o persoană specializată (în sensul formalizării, al instituționalizării). Tradiția juca de multe ori un rol important în dobândirea calităților necesare practicării divinației, dar cel mai des se poate vorbi de o tradiție experimentală⁵. Individualizarea este evidentă mai ales când ne referim la un element distinctiv al referențelor – avem în vedere starea de *inspirație*, *de exaltare*, *de posedare*, ce se soldează cel mai adesea cu viziuni temporare sau cu dobândirea, pentru toată viața, a unor calități excepționale (cf. darul profetic, suprauman, capacitatea de a face farmece, de a trimite boli etc. pe care vrăjitoarele le-au primit de la diavol; puterea de a vindeca pe care descântătoarele române o au de la iele etc.). Numărul mare și variat al practicilor divinatorii din Antichitate își găsește explicația într-un fel de nevoie profundă și constantă a naturii umane de a-și depăși limitele și de a ști cât mai mult, de a poseda mai multă informație față de cât dispune în stare normală, în legătură cu destinul său.

¹ A. Bouché-Leclercq, *Histoire de la Divination dans l'Antiquité*, I, Paris, 1879, p.7.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, II, p. 2, 5.

⁴ De exemplu, în folclorul românesc, practici oraculare din categoria numită *magia primei zile*, performate la Anul Nou,

Paște etc.; practici de ursită, utilizate de fete în timpul sacru al sărbătorilor cu o bogată încărcătură magică (Sfântul Vasile, Paște, Sfântul Gheorghe etc.).

⁵ v. Bouché-Leclercq, *op.cit.*, II, pp.9-13.

1. Divinație naturală vs. Divinație experimentală

O primă distincție care s-a făcut în interpretarea practicilor divinatorii antice este între divinație naturală și divinație experimentală.

Divinația naturală are ca obiect observarea și interpretarea semnelor care apar fără efort deliberat: visele, cântecul și zborul păsărilor, liniile mâinilor, fazele lunii, cometele, furtunile și alte preziceri erau adesea considerate semne de noroc sau de nenoroc.

Divinația experimentală cere o acțiune deliberată, cum ar fi aruncarea zarurilor pentru a obține un sfat în iubire, practici de pronosticare în cazul bolnavilor, pentru a afla dacă vor trăi sau vor muri.

2. Divinație artificială vs. Divinație naturală

Cicero, în tratatul său *De Divinatione*¹, definea divinația drept o modalitate de a cunoaște și de a prevedea evenimente care au loc întâmplător. Acestea se împart în două categorii, care constituiau cele două tipuri distincte de divinație:

Divinația artificială (μαντική, ἐντεχνος, τεχνική; *divinatio artificiosa*) depinde în parte de circumstanțele în care se desfășoară, în parte – de îndelungata lor studiere. Aici intrau astrologia, auspiciile, haruspiciile, divinația prin intermediul semnelor, a minunilor, a fulgerului, tunetului și a altor fenomene naturale². Astfel, divinația artificială ar desemna tehnicile de observare și de interpretare a fenomenelor naturale, tehnici stabilite pentru a descoperi, pornind de la semnele selecționate, sensul ascuns al mișcării lucrurilor. Această artă, cultivată la diferite popoare în condiții climatice și geografice variate, a luat forme specifice de-a lungul timpului. Ceea ce este însă important, fie că vorbim despre

divinație artificială, fie despre cea naturală, este veridicitatea semnelor. În *Republica* (382 e), Platon susține teza imuabilității semnelor divine: blamabile nu erau acestea, ci greșita lor interpretare, de care numai oamenii erau vinovați: „Zeul este, așadar, pe de-a-ntregul sincer și adevărat, în faptă și vorbă, și nici el însuși nu-și schimbă înfățișarea, nici pe alții nu-i înșală, fie prin vedenii, fie trimițând cuvinte sau semne, nici în timp de veghe, nici în vis”.

Divinația naturală (μαντική; ἀτεχνος, ἀδίδακτος; *divinatio naturalis*) se realiza, după Cicero, prin intermediul viselor și al profețiilor făcute de persoane inspirate (*De Divinatione*, I, XLIX, 340-342). Ea desemnează inspirația de origine divină, manifestată prin vise sau viziuni, precum și talentul de a cerceta indiciile profetice sau instinctul de a prevedea viitorul. Divinația naturală ar fi radical diferită de arta divinatorie pentru că profețiile inspirate de zei erau proferate într-o stare de exaltare psihică (*per furorem*), corespunzând unei mișcări libere a sufletului, străină raționamentului. Printre exemplele alese de Cicero se numără cel al sibilei Cassandra: când formulează profeția, nu ea este cea care vorbește, ci zeul, care a pătruns în trupul ei.

În divinația naturală se stabilește un raport direct între spirite și sufletul ales (sau care prezintă aptitudini pentru acest raport). Viziunile și profețiile formulate în momentele de exaltare (semnalând trecerea într-o altă stare) sunt completate de vise, pentru că, în timpul somnului, sufletul se desparte de trup și de materialitatea simțurilor, întâlnind temporar universul spiritelor (cf. și credințele referitoare la mobilitatea sufletului vrăjitoarelor, deci al personajelor demonice în general). Pe lângă starea de somn care transmite profețiile prin intermediul viselor, momentele de exaltare, de posedare divină, daimonică, constituie cel mai important element al divinației naturale. În *Phaidros* (244 a-b) Platon face apologia nebuniei, înțelegând ca o stare propice comunicării cu zeii:

¹ Cicero însuși fusese augur; în cartea sa *Despre republică* își făcuse cunoscută opinia favorabilă riturilor augurale și auspiciilor (Cicero, *De Senectute*, *De Amicitia*, *De Divinatione*, with an English translation by William Armistead Falconer, Londra-Cambridge, 1946).

² La greci terminologia era diferită: σημεῖον – semn divinator în general; οἰωνός – semn transmis prin intermediul păsărilor; φάσμα – aplicat fenomenelor meteorologice; τέρας – ‘semn, minune care produce groază’ (cf. Bloch, *op.cit.*, pp.15-16).

LIBRIS | We know books

Adevărul e că, dintre bunuri, cele mai de preț se nasc din nebunia cea dată nouă în dar de către zei. Iat-o pe profeteasa din Delfi sau pe preotesele de la Dodona; în sfânta lor sminteală i-au ajutat pe greci în multe și minunate feluri, fie că era vorba de interesul câte unuia, fie de acela al cetăților; în schimb, călăuzite de rațiune, abia de au făcut vreun lucru bun, dacă nu chiar nimic. Ce să mai spunem de Sybilla și de ceilalți toți, care prin zeiescul dar de a străvedea cu duhul i-au ajutat pe mulți, dezvăluindu-le ce îi așteaptă în viitor și mânându-i către o purtare înțeleaptă?

În continuare, Platon face o ierarhizare a procedeelelor divinatorii, pentru a arăta importanța deosebită ce trebuie acordată stării de exaltare, de posedare (244 d-e): „Și cu cât arta de a vedea cu duhul (*mantike*) stă mai presus decât cea augurală (*oionistike*) atât prin desăvârșire, cât și prin venerația cu care e privită, la fel se întâmplă și cu numele și îndeletnicirea care purced de aici – tot cu atât, dacă e să-i credem pe cei din vechime, stă mai presus nebunia care ne vine de la zeu pe lângă omenească chibzuință”. Divinația naturală, ca formă directă de contact între lumea sacrului și cea a oamenilor, a fost și ea surprinsă de Platon (*Timaios*, 71 e):

Drept semn că divinitatea însăși a dăruit prevestirea slabei minți omenești stă faptul că, atâta vreme cât omul e stăpân pe mintea lui, el nu e în stare de inspirată și veridică prevestire, ci numai fie în timpul somnului, când puterea lui de înțelegere se află înlănțuită, fie datorită vreunei boli profetice, fie când, inspirată de divinitate, se află abătută de la starea ei firească. Iar omului aflat în starea sa normală, îi revine să înțeleagă, după ce și le-a amintit, cele rostite, în vis sau în veghe, de către forța prevestirii și a inspirației și, raționând asupra tuturor nălucirilor astfel văzute, să deslușească cum anume și pentru cine dau ele semn al unui rău sau al unui bine, fie el viitor, trecut sau prezent.

În ceea ce privește statutul celor care practică divinația (înțeleasă aici ca interpretare a viselor), Platon scrie în continuare: „De aici și

rânduiala de a-i institui pe cei din tagma interpreților drept judecători ai profețiilor inspirate; unii îi numesc însă prevestitori chiar pe acești interpreți, ignorând complet faptul că ei sunt doar tâlcuitori ai tainelor din oracole și viziuni, fără să fie ei înșiși prevestitori și că cel mai corect ar fi să poarte numele de interpreți ai prevestitorilor”.

3. Magie divinatorie

O altă distincție importantă ce trebuie făcută este delimitarea domeniului magiei divinatorii, în care revelația viitorului este avută prin intermediul unei ființe supranaturale, dar care se caracterizează în același timp și prin gradul mai mare de activism al celui ce performează ritul. Antichitatea cunoaște multe exemple de tipuri de practici divinatorii ce se bucură de o atenție mai mare sau mai mică, în funcție de populația care le practica. Semnele (divine) sunt manifestări evidente ale irupției sacrului în domeniul profanului, prin intermediul cărora oamenii pot afla informații de maximă importanță pentru viața lor. Într-una dintre primele încercări de sistematizare a practicilor divinatorii din Antichitate, în care se pun în balanță argumentele pro și contra divinației în general, *De Divinatione*, Cicero, care sesizase preferința contemporanilor pentru un tip sau altul de divinație, își exprimă părerea conform căreia

caracterul țării determină tipul de divinație adoptat de locuitori. De exemplu, egiptenii și babilonienii, care populează suprafețe plane, deschise, unde niciun deal nu le îngrădește contemplarea cerului, și-au consacrat în întregime atenția astrologiei. Etruscii însă, posedând, prin natura lor, un temperament religios foarte pătimaș și împământenind obiceiul sacrificării frecvente a victimelor, și-au consacrat atenția studiului măruntaielor, haruspicinei (...). Înșă arabii, phrighienii și cilicienii, în principal ocupându-se cu creșterea animalelor, umblă mereu prin munți, peste câmpii, iarna și vara și, din această cauză, le-a fost mai ușor să studieze

Pentru Platon, *mantica inspirată* era demnă de încredere, deoarece era semnul pătrunderii influxului divin în anumite suflete, privilegiate. Platon este de fapt adeptul manticii apolinice¹. La Platon (*Omul politic*, 290 c-d), cei care practicau divinația erau considerați „interpreți ai zeilor pe lângă oameni”. Încadrați în categoria slujitorilor, îndeletnicirile acestora, foarte variate, sunt indispensabile bunului mers al cetății, datorită împleririi aspectului politic cu cel religios:

Chipul preotului și al prezicătorului sunt așa de pline de demnitate și se bucură de atât de mare faimă, din cauza importanței îndeletnicirilor lor, încât în Egipt nici nu este cu putință să existe rege fără putere religioasă, iar dacă totuși se întâmplă să ajungă prin forță vreunul din altă pătură socială decât cea a preoților, el trebuie trecut din aceea în aceasta; chiar și la greci adesea celor mai mari demnități li se încredințează cele mai importante sarcini în legătură cu îndeplinirea anumitor sacrificii. Și, de fapt, și la voi este cât se poate de evident ceea ce spun eu acum; căci, celui devenit rege datorită sorții, se spune că i se atribuie cele mai importante și mai tradiționale dintre sacrificii (subl. noastră – A.O.).

Posibilitatea de a avea acces la cunoștințe imposibil de atins de către fiecare muritor, precum și de a stabili un contact cu lumea divinului, de a deveni purtător de cuvânt al acestuia, exista, cu siguranță, în viziunea anticilor. Ea se materializa, la ființele umane, prin intermediul *inspirației*, eventual al *posedării* de către reprezentanții divinului, zei sau daimoni. În *Banchetul* (188 c-d), Platon părea să fie de acord cu divinația în măsura în care, indirect, aceasta era un mijloc de cunoaștere: „iată de ce această artă este, ca să zic așa, făuritoare a prieteniei dintre zei și oameni, și de ce prietenia, pe care ea o stabilește prin cunoașterea legăturilor de atracție, țintește să impună

oamenilor respectul legii divine și pietatea”. În această calitate, divinația era de fapt rezultatul interperării demonilor între lumea zeilor și cea a oamenilor. Divinația, ca artă de realizare a iubirii, se materializează în persoana Erosului. Intermediarul dintre zei și oameni avea puterea „de a tâlmăci și împărtăși zeilor cele ce vin de la oameni, și oamenilor ceea ce le vine de la zei. Am numit: rugăciuni și jertfe din partea oamenilor; porunci și răsplată pentru jertfe, din partea zeilor (...). *De la daimon porcede și toată știința viitorului; de la arta preoților cu privire la jertfe, la inițieri, la descântece, la toată prorocia și la vrăji* (202 e; subl. noastră – A.O.).

Sacrul se manifestă întotdeauna ca o realitate de cu totul alt ordin față de cea cu care suntem obișnuiți. Sacrul, acest *ganz andere*, cum era numit de Rudolf Otto, se relevă omului, care nu face decât să ia cunoștință de această existență independentă de el. Cealaltă realitate, semnalată prin impulsuri izolate, hierofanii, manifestări, apariții ale sacrului, apare ca o intruziune în lumea obișnuită, cunoscută, a profanului. Oricine însă poate recunoaște fulgurantele apariții ale sacrului prin *cunoaștere*. Dacă *știi*, dacă *ești inițiat*, poți să vezi lumea cu alți ochi, te poți feri de inerentele pericole sau poți cere sprijinul ființelor supranaturale, atât de periculoase pentru un neofit.

Acest *altceva* se manifestă la toate nivelele realității. De regulă, sacrul este unic: „Tot ceea ce este insolit, singular, nou, perfect sau monstruos devine un recipient pentru forțele magico-religioase și, după împrejurări, un obiect de venerație sau de teamă, în virtutea sentimentului ambivalent pe care-l provoacă statornic sacrul”². Tot ceea ce este nou, necunoscut, atrage după sine instituirea tabu-ului. Existența unor animale miraculoase, deși marcate de prezența monstruosului, făcea să fie considerate un reprezentant clar al divinului, al sacrului, mai ales atunci când constituiau, singure sau însoțite de alte elemente, semne, prevestiri. Un episod inclus de Titus Livius în cronică sa *De la fundarea Romei* (XXXV, 21) ne prezintă o serie de incidente cu valoare augurală, sacră:

¹ Paul Vicaire, *Platon et la divination*, în „Revue des Études Grecques”. t. LXXXIII, juillet-décembre 1970, Paris, p.349.

² Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Humanitas, București, 1992, p.32.